

● जैन धर्माच्या उदयाची कारणे

१) वैदिक धर्मातील यज्ञ, पूजाविधी व कर्मकांड :

ब्राह्मणयुगात मोठ्या प्रमाणात यज्ञ केले जात होते. प्रत्येक गोष्टीच्या इच्छापूर्तीसाठी यज्ञ करावा लागे. यज्ञ, पूजाविधी व कर्मकांडांचे प्रस्थ मोठ्या प्रमाणात वाढले. उत्तर वैदिक काळात यज्ञाप्रमाणेच मंत्रतंत्र, उपास तापास, व्रतवैकल्ये, धर्मविधी, इ. चे महत्त्व वाढून या गोष्टीं म्हणजेच धर्म असा लोकांचा समज करून दिला होता. यज्ञविधी, पूजा, कर्मकांड यास लोक कंटाळले होते.

२) ब्राह्मण पुरोहितांचे वर्चस्व वाढले :

यज्ञविधी, कर्मकांड, पूजाविधी करणारा ब्राह्मण पुरोहितांचा जो वर्ग होता त्याचे महत्त्व फारच वाढले होते. प्रत्येक यज्ञ, पूजा, कर्मकांड हे ब्राह्मण पुरोहितांकडून घ्यावे लागत. धार्मिक क्षेत्रात पुरोहितांचे वर्चस्व फारच वाढले. हा वर्ग स्वतःला समाजाचा मार्गदर्शक समजत होता. राजकिय स्वरूपाच्या यज्ञामुळेही हा वर्ग राजकिय क्षेत्रातही स्वतःचे वर्चस्व टिकवून होता. हा वर्ग मनुष्य व ईश्वर यांच्यातील मध्यस्त बनला होता. धर्म, राजकारण व प्रशासन या क्षेत्रात या वर्गाचा दबदबा निर्माण झाला होता. परंतु या वर्गाच्या वर्चस्वाला जनता कंटाळली होती.

३) वैदिक साहित्य हे संस्कृत भाषेत होते :

वैदिक साहित्य हे संस्कृत भाषेत असल्याने सर्वसामान्यांना ते वाचता येत नसे. पुरोहितांनी वैदिक मंत्रपठणाचा अधिकार स्वतःकडे ठेवला होता. त्यामुळे धर्मवचनांचा अर्थही लोकांना कळत नसे. सर्वसामान्यांना समजेल अशा भाषेतून धर्मग्रंथ असणे आवश्यक होते. समाजाची ही गरज महावीर वर्धमान यांनी पूर्ण केली.

४) वैदिक धर्मातील खर्चिकता व पशुहत्या :

विविध देवतांना प्रसन्न करून घेण्यासाठी पुरोहिताला बोलवावे लागे. त्यास दक्षिणा द्यावी लागे. विविध वस्तुंची आहुती द्यावी लागे. त्या शिवाय यज्ञयुगात पशुबळी द्यावे लागत. म्हणजेच वैदिक धर्म हा खर्चिक बनला होता. सर्वसामान्यांना बिन खर्चिक व प्राणी हत्या नसलेला धर्म हवा होता. ही गरज जैन धर्माने पूर्ण केली.